

حقوق تجارت

آموزشکده فنی و حرفه ای شهید رجایی لاهیجان

دانشجویان: رشته حسابداری

تهیه و تنظیم: حمیدرضا ابراهیم پور

سال ۱۳۹۹ بهار

فصل اول

کلیات و تعاریف (تجار حقیقی و حقوقی)

تعریف حقوق تجارت

از لحاظ اقتصاد، تجارت منحصرأً به عملیاتی که برای به جریان انداختن و توزیع ثروت انجام می گیرد اطلاق میشود و هر کدام از کلمات فلاح و صالت و تجارت مفهوم بخصوصی دارند در صورتی که حقوق تجارت دایره عملش وسیع تر بوده و شامل عملیات مربوط به صناعت نیز می شود. فقط امور مربوط به اموال غیر منقول به موجب قوانین اغلب کشورها از آن مستثنی شده است.

حقوق تجارت مجموعه قواعد و اصولی است که روابط حقوقی و معاملات بین تجار و امور تجاری را تعریف و تنظیم می نماید. حقوق تجارت به طور کلی روابط بین افراد و اشخاص رو مورد بحث قرار می دهد ولی چون در دنیای کنونی کلیه دول در روابط بین افراد و در تولید و توزیع ثروت کم و بیش نظارت می نمایند تجار موظفند از مقررات حقوق عمومی نیز متابعت کنند.

حقوق تجارت یکی از قسمتهای حقوق خصوصی است و نباید تصور کرد که حقوق خصوصی به دو شعبه حقوق مدنی و حقوق تجارت تقسیم می شود. زیرا بین حقوق مدنی و تجارت تساوی برقرار نیست و دایره عمل آنها از یکدیگر مجزی نمی باشد.

قوانین تجارتي :

* **[[قانون تجارتي]]**: اين قانون در ۱۳ اردیبهشت ماه ۱۳۱۱ در ششصد ماده توسط مجلس شورای ملی تصویب شد و اصول مربوط به معاملات تجاری، دفاتر تجارتي، اسناد تجاری و چک، دلالي، حق العمل کاری، قرارداد حمل و نقل، قائم مقام تجارتي و ساير نمايندگان تجارتي، ضمانت، ورشکستگي، اسم تجارتي و شخصيت حقوقی را بيان می‌کند. برای تدوين اين قانون بیشتر به قانون تجارتي بلژیک و فرانسه مراجعه شده‌است.

* **لايحه اصلاحی قانون تجارتي**: در سال ۱۳۴۷ مقررات بخش شرکت‌های سهامی قانون تجارتي اصلاح و در سيصد ماده مقررات جدیدی برای شرکت‌های سهامی عام و خاص وضع گردید.

* **قانون تجارتي الکترونيک**: اين قانون مجموعه اصول و قواعدی است که برای مبادله آسان و ايمن اطلاعات در واسط‌های الکترونيکی و با استفاده از سيستم‌های جدید ارتباطی به کار می‌رود. (ماده یک قانون تجارتي الکترونيک) و در هفده بهمن ۱۳۸۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

* **آیین‌نامه اجرایی ماده (۳۲) قانون تجارتي الکترونيکی - مصوب ۱۳۸۲**

* **قانون صدور چک**: اين قانون که در ۲۳ ماده انواع چک و چگونگی صدور آنها را بيان می‌کند و مقرراتی شايسته در مورد شرایط متخلفين از اين مواد را در برنارد، در سال ۱۳۵۵ به تصویب مجلس شورای ملی رسیده‌است سپس قانون «اصلاح موادی از قانون صدور چک مصوب تير ماه ۱۳۵۵» در تاريخ ۱۳۷۲/۸/۱۱ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در تاريخ ۱۳۷۲/۸/۱۹ به

تأیید شورای نگهبان رسیده است؛ و بعد از آن قانون «اصلاح موادی از قانون صدور چک» مصوب ۱۳۸۲/۶/۲ در متن اصلاح، الحاق و تلفیق گردیده است.

تجارت

تعریف تاجر:

ماده ۱ قانون تجارت، تاجر را فردی تعریف نموده است که معاملات تجاری را به عنوان شغل عادی خود انتخاب نماید. معاملات تجاری صرفاً در مورد اموال منقول کاربرد دارد و خرید و فروش و اجاره اموال غیر منقول تجارت محسوب نمی شود. شخص تاجر می تواند حقیقی یا حقوقی باشد. منظور از واژه عادی، تکرار عمل تجارت است به صورتی که برای فرد تاجر کسب درآمد نماید. طبق این تعریف، کسبه نیز در زمره تاجر به حساب آمده اند. بنابراین از لحاظ حقوقی، کسبه نیز از مزایای قوانین مربوط به تاجر بهره مند می شوند. البته کسبه جزء از برخی تشریفات امور تجارت نظیر الزام به داشتن دفتر تجاری معاف هستند و همچنین در صورت ناتوانی در پرداخت بدهی های خود مشمول قوانین مربوط به **ورشکستگی** نمی شوند.

همچنین برای اینکه یک فرد به عنوان **تاجر** شناخته شود باید فعالیت های تجاری را به نام خود و با حساب خود انجام دهد. بنابراین در صورتی که فردی با حساب شخص دیگر و با نام وی تجارت انجام دهد، فرد صاحب حساب تاجر شناخته می شود.

ملاک تشخیص تاجر چیست؟

دو ملاک اصلی برای شناخت تاجر طبق قانون تجارت ایران، «موضوعی بودن» و «شخصی بودن» است. در واقع برای شناخت تاجر باید هر دو این ملاک ها وجود داشته باشد. با توجه به ملاک

شخصی بودن و تعریف حقوقی شخصیت، تاجر می تواند به صورت شخصیت حقوقی یا شخصیت در قالب شرکت های تضامنی، حقیقی باشد. شخصیت های حقوقی تجاری می توانند با ثبت شرکت شرکت های نسبی، شرکت های با مسئولیت محدود، شرکت های مختلط سهامی و مختلط غیر سهامی فعالیت نمایند.

تاجر با شخصیت حقوقی

در برخی موارد، دولت یا سازمان های دولتی که مسئول امور حکومتی هستند، نمی توانند به عنوان تاجر محسوب شوند اما شرکت های دولتی هستند که فعالیت آنها اعمال تجاری می باشد و به آنها عنوان تاجر اطلاق می شود. این شرکت ها که از لحاظ شخصیت حقوقی، تاجر محسوب می شوند، قانون های خاص خود را داشته و در موارد فقدان قانون خاص، از ماده ۳۰۰ لایحه تبعیت می کنند. شخصیت های حقوقی تاجر به دو صورت موضوع حقوق اصلاح قانون تجارت خصوصی و عمومی، و مؤسسات تجاری و غیر تجاری تقسیم می شود.

تاجر از لحاظ حقوقی به دو دسته تقسیم میشوند:

1. حقوق خصوصی

2. حقوق عمومی

تاجر از لحاظ موسسه به دو دسته تقسیم میشود:

1. مؤسسات تجاری

2. مؤسسات غیر تجاری

شخصیت های حقوقی موضوع حقوق خصوصی

الف) مؤسسات غیر تجاری

مهمترین معیار برای اینکه بتوان یک مؤسسه را در زمره مؤسسات تجاری دسته بندی نمود، توجه به فعالیت های آن مؤسسه است. از آنجاییکه فعالیت مؤسسات غیر تجاری نیز به صورت تجاری نمی باشد، نمی توان آنها را به عنوان تاجر حقوقی شناخت. هرچند آن مؤسسه فعالیتی انجام دهد که به انجام معامله ای تجاری نیاز داشته باشد، اما به دلیل اینکه انجام معامله جزو فرعیات فعالیت مؤسسه است، آن مؤسسه تاجر محسوب نمی شود.

عکس این موضوع زمانی اتفاق می افتد که فعالیت تجاری مؤسسه ای بر فعالیت های غیر تجاری آن تأثیر بگذارد، یا شخصیتی حقوقی با موضوع فعالیت غیر تجاری قصد انجام فعالیت تجاری داشته باشد. در این صورت باز هم اعمال غیر تجاری که در موضوع فعالیت این مؤسسه قرار دارد، اثری بر شناسایی این شرکت به عنوان مؤسسه ای تجاری ندارد.

انجام عمل غیر تجاری در قالب شخصیت حقوقی، به سه صورت زیر امکان پذیر است:

۱) تشکیل شرکت های سهامی عام و سهامی خاص

۲) تشکیل شرکت های تعاونی

۳) تشکیل مؤسسات غیر تجاری

ب) شرکت های تجاری

شرکت های تجاری به دو نوع هستند. شرکت هایی که موضوع آنها تجاری بوده و از جمله آن می توان به شرکت های تضامنی، شرکت های نسبی، شرکت با مسئولیت محدود، شرکت مختلط سهامی و غیر سهامی و ... اشاره کرد. شرکت هایی که موضوع آنها تجاری نبوده و شکل تجاری دارند،

مانند شرکت های سهامی عامی و سهامی خاص و ... تمامی این شرکت ها از لحاظ حقوقی تاجر تلقی می شوند.

شخصیت های حقوقی موضوع حقوق عمومی

الف) شرکت های دولتی

در صورتی که در اساس نامه شرکت های دولتی، به ماده ای اشاره نشده باشد، این شرکت ها به شکل شرکت های سهامی بوده و طبق ماده ۲ لایحه اصلاح قانون تجارت، از لحاظ حقوقی تاجر محسوب می شوند. شرکت های دولتی تجاری به شرکت هایی گفته می شود که به منظور اعمال تصدی گری دولت تأسیس گردیده و در حالیکه بیش از نصف سرمایه آنها متعلق به دولت است، به انجام فعالیت های بازرگانی می پردازند.

ب) دولت و سازمان های دولتی

دولت و مؤسسات دولتی مشغول به انجام امور حکومتی، حتی در صورت انجام اموری تجاری نیز از لحاظ حقوقی تاجر محسوب نمی شوند.

شرایط اشتغال به تجارت

قانون اساسی، اصل را بر انتخاب شغل به صورت ارادی و آزادانه قرار داده است. اما شغل تجارت نیز مانند هر شغل دیگری، استثنایی را برای افرادی که می خواهند به این شغل مشغول شوند قرار داده است

نکته : طبق قانون تجارت

افراد محجور غیر ممیز به هیچ وجه نمی توانند به شغل تجارت وارد شوند. اما محجورین ممیز با شرایط خاص می توانند تجارت کنند.

افراد خارجی با تابعیت غیر ایرانی نیز برای تجارت در ایران باید اقدام به اخذ ویزا با حق کار مشخص و همچنین پروانه کار از وزارت کار داشته باشند.

به علاوه قضات و برخی کارمندان دولت نیز از انجام تجارت منع شده اند

تفاوت کسبه جزء با تجار

ماده ۱۹ قانون تجارت مورخ سال ۱۳۱۱، حد و حدودی برای کسبه قرار داده است که آنها را از تجار جدا نموده و از داشتن دفتر تجاری معاف دانسته است. بنابر این قانون کسبه افرادی اند که:

۱) فروش سالیانه آنها بیشتر از ۱۲ میلیون تومان نباشد.

۲) افرادی که در ازای ارائه خدمات حمل و نقل و مکاری درآمد کسب می کنند مانند شوfer و گاریچی.

۳) هرگونه متصدی حمل و نقل که سالیانه بیش از ۱۲ میلیون تومان عایدی نداشته باشد.

نکته:

با توجه به نرخ تورم و بالا رفتن ارزش پول، طبیعتاً اعداد اعلام شده در قانون سال ۱۳۱۱ قابل استناد نیست و لزوم تجدید نظر در ماده واحده فوق مشخص می گردد.

ورشکستگی تجار

اعتبار یک تاجر از عمده مواردی است که برای وی اهمیت داشته و اغلب فعالیت های او برا حفظ

همین اعتبار است. در صورت از دست رفتن اعتبار یک بازرگان به صورتی که قادر به پرداخت

بدهی های خود نباشد، بنا بر قانون وی باید اقدام به اعلام ورشکستگی نماید. این امر در صورتی

اتفاق می افتد که مجموع کلیه دارایی های وی از بدهی های او کمتر باشد. این دارایی ها به

کلیه **اموال منقول و غیر منقول** شامل میزان موجودی تمامی حساب های بانکی، ملک، مستقالات،

طلا و جواهرات و ... می باشد. در این صورت حکم ورشکستگی برای وی باید صادر شود.

